

De vrouw in sport: een rumoerige geschiedenis

Ab Bloemendaal MSc.

Deelname aan sport door vrouwen heeft een rumoerige geschiedenis. In de loop van vele decennia is dat onderwerp geweest van beschouwingen omdat het deel uitmaakt van de algemene geschiedenis van de emancipatie van de vrouw. Voor een groot gedeelte zijn de historische ontwikkelingen van de deelname van de vrouw aan sport terug te voeren op de heersende maatschappelijke opvattingen in de periode dat spel tot sport werd. Dat dit voor een groot deel samenviel met het Victoriaanse tijdperk (1837 – 1901) heeft in niet geringe mate bijgedragen aan de ontwikkelingen die met het onderwerp 'De vrouw in sport' samengaan. Het zal blijken dat het Verenigd Koninkrijk daarin een typerende rol speelde.

De periode dat sport een eigen positie in de maatschappij ging innemen, viel samen met de periode van de industrialisatie die, zoals bekend mag worden verondersteld, in grote mate bijdroeg aan het institutio-

naliseren van de sport. Voornamelijk uit eigen belang van de industrieën. Geformaliseerde sport met een algemeen overeengekomen stelsel van regels had immers een disciplinerende werking, iets waar in de nieuwe industrieën met een aanvankelijk groot aandeel voormalige landarbeiders, duidelijk een behoefte aan had. Een gedachte die perfect paste in de heersende Victoriaanse opvattingen van ondergeschiktheid en dienstbaarheid.

Hoewel vrouwen in aanzienlijke mate deel uitmaakten van het fabriekspersoneel, betekende dat geenszins dat zij ook in maatschappelijk opzicht als volwaardig werden gezien. Dit gold overigens voor alle maatschappelijke klassen zoals deze typerende illustratie weergeeft. In de deelname aan sport kon er dus geen sprake van zijn dat die ook vrouwen zou aangaan. De geformaliseerde sport kreeg aldus vanaf het begin van zijn bestaan een exclusief mannelijk karakter.

Bij sporten die ontstonden uit een eerder bestaand *spel*, kwam het echter niet zelden voor dat in die eerdere vorm vrouwen wel degelijk deelnamen. Vooral de 'stick and ball games' als *chole*, *crosse*, *jeu de mail*, en golf, maar ook tennis waren populair. Waar een spel echter een zichtbare krachtsinspanning vergde, werd het als ongepast beschouwd dat vrouwen daaraan zouden deelnemen. Gevoegd bij het feit dat zoals aangegeven, dit alles samenviel met de strikte beperkingen waarmee de vrouw in de Victoriaanse periode rekening had te houden, belemmerde of verhinderde dit haar tot een serieuze deelname aan de ontwikkelende sporten. Deze Victoriaanse periode van bijna vijftig jaar zou bepalend worden voor een – opgelegde – levenshouding die vooral de vrouw betrof. Zedigheid, deugdzaamheid en fatsoen vormden de normen waaraan de vrouw zich diende te houden. Dit drukte zich met name uit in de kleding-eisen die slechts met de huidige *boerka* verschilde in het feit dat het gezicht getoond mocht worden. Hooggesloten, tot over de voet bedekt en nooit zonder hoofddeksel.

Begrijpelijk kwamen nieuwe sporten als rugby en voetbal, door hun lichamelijke contacten in het geheel niet in aanmerking. Echter dat een sport als golf,

Lady Golfer — CAROL ARNOLD
(Mary Evans Picture Library: *The Printing Art*, 1914-1915)

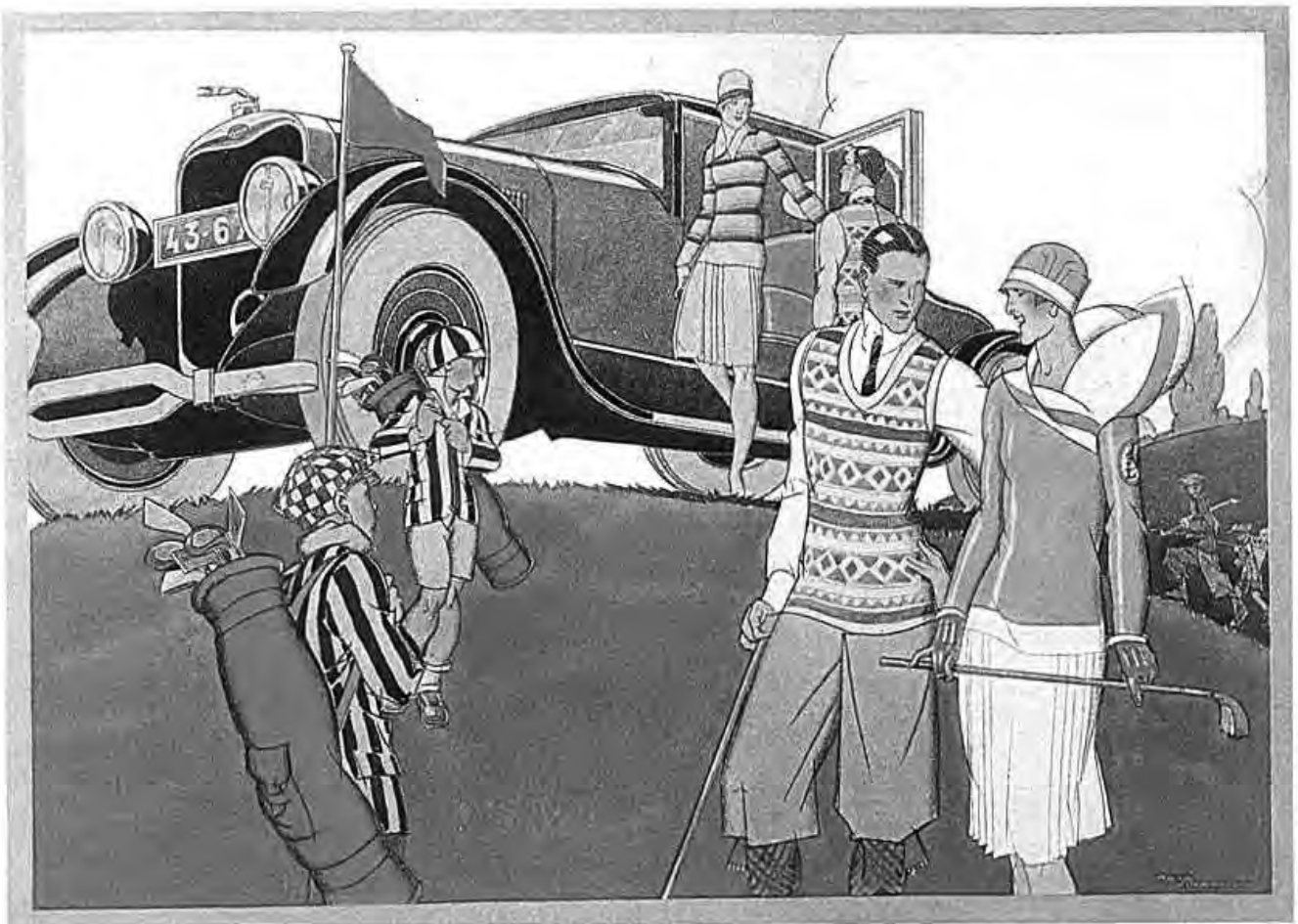
die in de laatste decennia van de negentiende eeuw sterk in opkomst was, ook deelname van vrouwen uitsloot, vraagt om een aparte beschouwing. Immers, al vanaf de jaren zestig van de negentiende eeuw slaagden vrouwen er in wedstrijden te organiseren waarin zij, ondanks de sterk belemmerende zedigheidskleding, tot verrassende prestaties konden komen.

Niettemin is uit die periode ten opzichte van de vrouw een houding gebleven die tot op de dag van vandaag moeilijk schijnt uit te bannen. Sport lijkt een mannenaangelegenheid te moeten blijven waarbinnen vrouwen worden getolereerd als aparte entiteit. Maar, afgezien van de groeiende interesses van de mode industrie – de vrouw toch weer als *fashion model* – zou sport het ook zonder vrouwen kunnen doen. Althans dat lijkt, om nog onnaspeurlijke redenen vooral in de Angelsaksische cultuur, de norm te zijn.

Omdat de golfsport enkele sprekende elementen heeft in de ontwikkelingen man-vrouw-sport, worden hier de achtergronden bezien van de afwijzende -

soms zelfs nu nog *vijandige* - houding die vanaf het begin de deelname van vrouwen aan de golfsport kenmerkte. Thans, in 2011, nemen circa vijftien miljoen vrouwen deel aan georganiseerd golf. De weg die gegaan moest worden lijkt de moeite waard historisch te bezien. Temeer omdat blijkt dat de oude bezwaren die tegen deelname van vrouwen werden aangedragen, nog lang niet zijn uitgestorven.

Iets valt daar te begrijpen waar in de meeste sporten spierkracht een grote factor vormt. Echter, ook in een sport waar spierkracht nauwelijks een factor vormt – golf als voorbeeld – bestaat nog steeds op veel plaatsen weerstand vrouwen als gelijken op te nemen. Nog zonderling wordt dat wanneer in acht wordt genomen dat in golf het parcours en de reglementen voor beide identiek zijn. Juist om mogelijk te maken dat vrouwen en mannen op voet van gelijkheid met – en tégen ! – elkaar kunnen spelen. Over de oorzaken dat die merkbare weerstand juist in de Angelsaksische cultuur zo prominent aanwezig was en deels nog steeds is, kunnen slechts enkele suggesties worden gedaan.

Fashionable Golfing Party — RENÉ VINCENT
(Mary Evans Picture Library: L'illustration, 1927)

Illustrenderende Case stories

In 1996 benoemde de USGA, de *ruling body* van golf in de USA, Ms. Judy Bell als voorzitter. Voor de eerste maal in de meer dan honderdjarige geschiedenis een *vrouw* als voorzitter. De wereldorganisatie van de golf-sport omvat twee organisaties, een voor Noord Amerika en Mexico, de USGA, *United States Golf Association*, en een voor de rest van de wereld: de R&A, volledig: *The Royal and Ancient Golfclub of St Andrews*. Deze laatste stelde in 1754 de definitieve – eerder in 1744 vastgelegde - regels op en wordt sindsdien beschouwd als de *governing body* voor alles wat golf in de wereld aangaat.

Traditioneel hebben voorzitters van beide organisaties een zetel in elkanders bestuur. Toen dus Judy Bell in de USA tot voorzitter werd benoemd wachtte zij op de uitnodiging van de R&A om haar plaats in te nemen. Wat zij ontving was een vriendelijke brief met de gelukwensen voor haar benoeming en een fraaie zilveren armband. Over een plaats in het bestuur van de R&A werd eenvoudigweg niet gesproken.

Op 1 november 1981 klaagde Mary Ann Warfield de Peninsula Golf and Country Club van San Francisco aan; de club waar zij sinds 1970 lid van was samen met haar man en twee dochters. Ze was een dochter van een golf professional en won, nog maar negen jaar oud, al een jeugdtoernooi. Een zeer ervaren sportvrouw met een nul-handicap. In 1981 scheidde haar man zich van haar maar maakte duidelijk dat hij het lidmaatschap van vrouw en dochters wenste voort te zetten. Toen de scheiding was uitgesproken liet het clubbestuur haar weten dat haar lidmaatschap niet langer geldig was omdat zij alleen als 'vrouw ván' een lidmaatschap kon bezitten. Geen man, geen lidmaatschap. Een vrouw had per definitie een *gastlidmaatschap* als partner van een man want die was tenslotte het *geregistreerde* lid. De rechten lagen uitsluitend bij de man. In 1995 lag deze zaak nog altijd bij het hooggerechtshof van Californië.

In 1985 vierde een golfclub in Zuid Engeland zijn honderdjarig bestaan. Een bekend journalist werd gevraagd een jubileumboek samen te stellen. De publicist leverde na een paar maanden het concept in en kreeg daags daarop volgend al een woedende voorzitter aan de telefoon:

"...You idiot, the article is completely wrong. You wrote that the club now has five hundred members and 250 lady members..."

"...Well what's wrong with that. I took that from the club's administration..."

"That exactly what's wrong with it. We have *five hundred members*. Period. The two hundred fifty are *female subscribers*..."

Hetgeen inhoudt dat deze tweehonderdvijftig geen stemrecht hebben en *gast* zijn op de baan. Met gelimiteerde starttijden.

Op de golfbaan van *The Royal St Georges* in Sandwich, Kent, werd dit jaar het Britse toernooi: *The Open Tournament* gehouden. Een toernooi dat al honderdvijftig jaar bestaat. In een tv-uitzending op zondagochtend onthulde Vivien Saunders, PhD, OBE, ooit zelf veel gelauwerd kampioen, dat deze club nog steeds geen vrouwelijke leden toelaat. Alle vrouwen zijn welkom om er te spelen, aldus het bestuur, en als ze lid willen worden kunnen ze daartoe een verzoek indienen. Indien mede ondertekend door tien leden zou verder geen bezwaar bestaan! Een eufemisme van groot kaliber.

Hoe representatief is dit?

Een vrouw die naar de rechter loopt om haar rechten af te dwingen binnen een countryclub, is hoewel niet geheel zeldzaam, toch niet representatief voor de meer dan tienduizend golfclubs in de Verenigde Staten. Niettemin komt het nog steeds voor zoals blijkt uit het onderzoek dat Marcia Chambers¹ daarover publiceerde

Toch is dit in zijn algemeenheid in de Angelsaksische landen een herkenbaar beeld dat we uit eigen ervaring kennen. Het vrij algemeen geciteerde "dogs and women not allowed on the course" dat in de UK usance zou zijn geweest moet met een flinke korrel zout worden genomen. Toch zijn de restanten van vrouw-vijandig tot vrouw-onvriendelijk nog lang niet weg in de Angelsaksische golfcultuur.

Dat hier voortdurend wordt verwezen naar een Angelsaksische cultuur heeft zijn grond. Vanaf het laatste decennium van de negentiende eeuw werden in continentaal Europa golfclubs gesticht. In al die landen, Duitsland Frankrijk Oostenrijk België en Nederland, maakten vrouwen vanaf het begin deel uit van het comité van oprichting waarin zij ook bestuurstaken waarnamen. Niet minder opvallend was, dat in vrij korte tijd vrouwen een spelniveau bereikten dat bepaald niet onder deed voor dat van de mannen. Een clubhuis was in alle faciliteiten de plaats van ontmoeting voor allen.

Niet zo echter in Groot Brittannië waar clubhuizen tot ver in de twintigste eeuw geen enkele faciliteit hadden voor verkleden of verpozen en menig clubhuis vrouwen de toegang volledig weigerde. Met als recent voorbeeld

Hillary Clinton die een bezoek bracht aan St Andrews en daar vroeg of het waar was dat een vrouw niet in het clubhuis werd toegelaten. "Not even the Queen Ma'am" was het antwoord.

Maar niet alleen het clubhuis is een plaats waar geen rekening met vrouwen wordt gehouden. In Europa – voor het gemak gebruik ik deze term als apart van de Britse eilanden – worden golfbanen aangelegd met vanaf het ontwerp een aparte afslagplaats voor vrouwen. Gegeven het hier eerder vermelde onderscheid in lengte van – vooral de eerste – slag, is de afslagplaats vóór die van de mannen aangelegd. Er zijn zelfs berekeningen voor gemaakt die aangeven dat de totale lengte van het te spelen parcours voor vrouwen 16% korter dient te zijn om mannen en vrouwen gelijke kansen te bieden.

Ook dit was een aangelegenheid die slechts bij toeval tot werkelijkheid werd. De Nederlandse vertegenwoordiger in het internationaal bestuur – de eerder vermelde R&A – Steven van Hengel (1925 - 1985), vroeg op een vergadering in St. Andrews hoe de aparte dames afslagplaatsen nu geïncorporeerd moesten worden. Hoeveel lengte moest de compensatie inhouden. Het antwoord was: "That's none of our concern" Later na aandringen van een Nederlandse vertegenwoordiging werden er langdurig proeven genomen hetgeen resulteerde de aanbeveling: 15 – 18% compensatie in lengte. Het bleef bij een aanbeveling. Clubs zijn autonoom en nog steeds zijn er vele golfbanen die geen rekening houden met deze aanbeveling. In Nederland zijn alle banen aangepast. Niet zo echter op nog steeds een groot aantal banen in de USA en Groot Brittannië. Daar is slechts één afslagplaats, waarvan ook vrouwen, moeten spelen. Een weinig subtiële manier om aan te geven dat zij "Unknown category" zijn.

In de laatste decennia is daarin een verandering te zien. Echter niet zozeer omdat de inzichten zoveel zouden zijn veranderd, maar eerder omdat er inmiddels vijftien miljoen vrouwen golf spelen en een golfbaan prefereren die in alle opzichten ook vrouwen faciliteert. Weinig golfclubs kunnen een golfbaan exploiteren uit alleen inkomsten van contributies. Gastspelers vormen een welkome, niet zelden noodzakelijke, aanvulling van de inkomsten, ook in Groot Brittannië en de USA. Daar komt bij dat de totale industrie die rondom ook deze sport is gevestigd, en inmiddels tientallen miljarden omzet omvat, de vrouw in golf heeft ontdekt als een aantrekkelijke markt voor alles dat met de sport samenhangt, vooral kleding, maar zeker ook de sportattributen als stokken en tassen die een aparte markt vormen omdat ze aangepast zijn voor gebruik door vrouwen. Modehuizen en cosmetica ondernemingen

behoren tot de grote sponsors. Hoewel dit zich sterk beperkt tot de professionals op het Amerikaanse toernooi circuit. De Europese Tour biedt slechts aan een enkele speelster voldoende inkomsten uit toernooien. De besten spelen alle op de Amerikaanse tour. Hoewel topspeelsters daar zeker ook miljoenen bijeen kunnen spelen, blijft het verschil met de mannen zeer aanzienlijk.

Vrouwen in golf, en in sport in het algemeen, hebben verder nog het nadeel dat een carrière in het algemeen niet verder loopt dan tot hoogstens hun veertigste jaar. Mannen blijven spelen tot hun vijftigste waarna zij nog vele jaren in het senioren circuit een aantrekkelijk inkomen kunnen verdienen. Voor vrouwen is dit niet weggelegd omdat bij alle sportieve kwaliteiten, toch het uiterlijk voorkomen een voorname factor blijft. De voornaamste sponsors hebben hun eigen leeftijd begrenzende normen.

Resumé

Toch blijft aan het eind van al deze beschouwingen een raadselachtig beeld bestaan van niet eens daadwerkelijke discriminatie, maar eerder een vorm van onwil om de vrouw als gelijke in sport – in het onderhavige geval golf – te aanvaarden. Deels kan die verklaard worden uit het feit dat sport toch hoofdzakelijk gezien en ervaren wordt als een krachtinspanning en veelal ook krachtmeting. De historische context verwijst daar ook naar. Het blijft daarbij kennelijk moeilijk dat te associëren met de vrouwelijkheid zoals die ook historisch is gegroeid, of misschien wel gewenst. Eerder lijkt het of toch de voor mannen de gedachte van *gelijkwaardig* zijn het voornaamste beletsel vormt.

Met name ten aanzien van Groot Brittanie zou daarbij bedacht moeten worden, dat georganiseerd golf ontstond vanuit de "club", het domein van de Britse upper classes. Maar ook de midden en lagere klassen hadden hun equivalent in de exclusief mannelijk "societies". In die sfeer was, zeker in de Victoriaanse tijd, geen plaats voor vrouwen. De eerste georganiseerde "open" golfwedstrijd, waaraan de sport in 1744 zijn regels ontleende, ontstond vanuit een "Free Masons" club in Edinburgh. Initiatiefnemer: *De Grand Master* Sir William St Clair of Rosslyn (1700 – 1778). Reden voldoende om vrouwen buitengesloten te houden. Vanuit dergelijke clubs over geheel het Verenigd Koninkrijk – en van daaruit ook in de koloniën – ontstonden golfclubs. Reden genoeg om vrouwen uit te sluiten omdat de regels van de Vrijmetselaars geen vrouwen toestaan. Die 'clubgedachte' met zijn ontoegankelijk mannelijke sfeer, lijkt nog steeds zijn factor te spelen in de afweren-

de houding van mannen ten opzichte van vrouwelijke deelname.

Sport als demonstratie van viriliteit is daar ook niet vreemd aan. Na een wedstrijd gaat het onder mannen lang niet altijd over wie de winnaar was, maar wie de langste slag maakte. Het blijft de *kracht* prestatie die hoog staat aangeschreven. Een factor die opvalt wanneer vrouwen een zelfde sport uitoefenen. Vrouwentennis ook op het hoogste niveau, wordt bijvoorbeeld wordt nog al eens saai gevonden omdat de dreunende service ontbreekt. Met als zonderlinge consequentie dat wanneer een vrouw dat juist wél kan, het weer *onvrouwelijk* – en daarmee onaantrekkelijk – wordt gevonden.

Een ander raadsel blijft aanwezig in het feit dat vrouwen al vanaf de negentiende eeuw golfwedstrijden organiseerden en tot opmerkelijke prestaties kwamen, ook in vergelijking met de prestaties van mannen. En dit ondanks de meer dan belemmerende kleding uit die periode.

Vanaf de tijd dat golf een *sport* werd is door vrouwen competitief golf gespeeld. De Ladies Golf Union werd opgericht in 1893. Zelfs internationaal in uitwisseling met Amerika. In de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw vonden er mixed toernooien plaats waarin bleek dat de besten onder de dames menige man de baas waren, ondanks dat zij het heren circuit moesten spelen omdat er nog geen banen waren die een aanpassing voor vrouwen hadden.

Een officieel toernooi voor vrouwen werd tot de Tweede Wereldoorlog gespeeld over vier opeenvolgende dagen via een afvalsysteem zoals dat ook bij tennis bestaat. Dat betekende dat 's morgens en 's middags een wedstrijd werd gespeeld - die elk drie uren of meer kon duren - zodat de twee finalisten na de laatste wedstrijd *acht* partijen achter zich hadden. Bepaald geen sinecure. Niettemin, een toptoernooi van mannen kan over vier dagen rekenen op vijftig tot meer dan tweehonderdduizend bezoekers, terwijl dit voor vrouwen tot tien tot hoogstens vijftigduizend beperkt blijft. De televisie, de grootste factor die golf, maar ook sport in het algemeen, tot veel gezochte attractie maakte, heeft nauwelijks belangstelling voor golf door vrouwen hetgeen sponsors weer weghoudt.

Hoewel golf zowel als enkele andere sporten, een sterk Angelsaksische component kent en daarmee de erfenis van de Victoriaanse tijd nog altijd bij zich draagt, kan dit niet alleen de grond vormen voor de

afwerende houding die tegenover vrouwengolf wordt aangenomen. Natuurlijk helpt het niet bepaald dat besturen van internationale sport organisaties als bij voorbeeld het Olympisch Comité hoofdzakelijk uit mannen bestaan. Evenals de directies van tv-stations.

Het ziet er eerder naar uit dat de tendens is blijven bestaan dat de rol van de vrouw in de maatschappij zoals die in een masculiene samenleving wordt ervaren, naar *vrouwelijkheid* moet neigen. Waarbij vrouwelijkheid dan niet kan en mag samenhangen met lichamelijke die naar *kracht* neigt. Het lijkt dat dat element als een mannelijk prerogatief behouden moet blijven. Een andere verklaring kan nauwelijks verondersteld worden want inmiddels is duidelijk, dat gegeven een zekere aanpassing voor fysieke verschillen, qua prestaties er geen beletsel hoeft te zijn om wedstrijden tussen mannen en vrouwen te kunnen houden.

In golf in elk geval niet zoals historisch vaak genoeg is aangetoond.

Geraadpleegde literatuur.

Chambers, Marcia (1995). *The Unplayable Lie. The Untold Story of Women and Discrimination in American Golf*. New York: Times Cy. New York.

Crane, Malcolm (1991). *The Story of Ladies' Golf*. Londen.

Kirsch, George (2009). *in America*. (University of Illinois

Menzies, Gordon ed. (1982). *The World of Golf*. London BBC.

Stirk, David (1998). *GOLF. History and Tradition* Ludlow-Shropshire.

Tinkler, Basil Ashton., *Joyce Wethered (2004) The Great Lady of Golf*. Stroud, Gloucestershire.

1 Marcia Chambers. *The Unplayable Lie. The Untold Story of Women and Discrimination in American Golf*. (New York 1995)